

is folyton kizökönt az aktust minden szempontból hibátlanul performáló Mikulás vagy a Ceaușescu portróját szobafestői mozdulatokkal megfestő Ghenie.

Ezeket a jobb híján posztkommunistának bélyegzett politikai, vallási és fogyasztói ikonokat Ciprian Mureșan tárlata folyamatosan megcsinálja és szétűzza, de semmi esetre sem hagyja őket ikonként (a vágy, az imádat tárgyaként, képmásként, referenciaként) érvényesülni. Azáltal, hogy a létezésüket szavatoló szerződés önkényességére, a szerződés újramásolására helyezi az alkotó a hangsúlyt (lásd a korábbi kiállítások körüli e-mailezés kézi újraírását

és bemutatását ezen a tárlaton), a mű úgy válik csak érinthetővé, mint a *Grosz-album*, melyben a pontosan lemásolt képet és szöveget minden oldalon körbefogja két üres papír, és ezeket lapozni csak kesztyűvel lehet. Így soha nem sikerülhet nekünk az album fordulatait, forradalmait, váltásait elmondani, mert az 1989 körüli *fordítgatások* valóságait elkendőző szimbólumok, ikonok helyett ez a tárlat egy másik realitást, az ikonkészítés valóságát ütközteti nekünk. Amivel intézményi keretek közt csupán azt tehetjük, amit a kolozsvári főtéren található exzázsló-tartók használati utasítása javasol: „*le pipăi și le cumperi*”.

A MÁGLYA OLVASATA

■ Egy regényt, pláne kortársit, frissen megjelentet, önmagában véve szokás (kell?) olvasni. Én azonban Dragomán György új könyvét, egy rendkívül ígéretesen indult írói pálya harmadik állomását, összefüggérendszerébe próbálom behelyezni – és nem csupán történelmileg. A történelem persze adott, a cselekmény ideje és helye (micsoda ósdi megnevezése, mármint a recenzió, a kritikus részéről, a narráció konkrétumának): a Ceaușescu (itt: tábornok) bukását követő év, valahol Kelet-Közép-Európában (erdélyi városban, alighanem Marosvásárhelyen, Dragomán szülővárosában, ahonnan tizenöt évesen családjával Magyarországra telepedett át). A mű közvetlen, majd évtizednyi előzménye *A fehér király*, a rendkívüli elismerést, sok díjat, nemzetközi sikert, számtalan fordítást hozó regény (inkább novellafűzér?). A térség történelmébe – még a romániai kommunista diktatúrába – ugyancsak beágyazott könyv szintén egy gyermek (ott: fiúgyermek) szemével látta a maga körül zajló, családját súlyosan érintő világot; ilyenformán tehát akár egy modern történelmi regénysorozat második darabjának

mondhatjuk *A fehér király*a következő, 2014-es megjelenésű *Máglyát*.

Egy másik sorba is behelyezhetjük Dragomán György új kötetét. Történetileg és irodalomtörténetileg közelítve a témához (ez is lejárt szakszó esztétikai tolvajnyelvünkben!), alighanem Bálint Tibor 1996-os regénye, a *Bábel toronyháza* lehetne az első – erdélyi magyar – viszonyítási pont. A jellegzetes, a *Zokogó majomból* megismert bálinti figurák a diktátor (Hamudius) uralkodásának és éppen csak felvillantott bukásának idejében élnek, de a római császárok mintájára nevet kapott fővezér és felesége (Nicoleta) szintén mint regényhősök jelennek meg az ironikusan előadott történetben. Talán még túl közeliel voltak azok a szomorú évtizedek, és vissza nem fojtható a szerzői düh a megéltek miatt – ez a regény bizony messze elmaradt minőségben a *Zokogó majomtól* (1969) és a *Zarándoklás a panaszfalhoz* „párhuzamos életútjaitól” (1978).

A Ceaușescu-korszak, a rettenetes házaspár és már uralkodásuk vége, úgy mond a forradalom került Csiki László „hosszú történetének” a középpontjába;

a 2008-as *Ajakír* (a Magvető adta ki, akárcsak a Dragomán-regényeket) egy Párizsból érkező illatszerügynök küldetéséhez kapcsolja a Haza Bércse és felesége körüli történéseket, a nem kevésbé szürreális folytatást. Csiki több mint 500 oldalnyi regénye érdemleges kísérlet a romániai közelmúlt irodalomba foglalására – ám az én megítélésem szerint nem éri el a *Titkos fegyverek* és a *Céda nyúl* (1988) narratív és korjelző (már-már) tökéletességét. A túlzott közvetlenség, a „nagypolitika” irodalmiasítása lenne a magyarázat?

Dragomán György más utat választott a *Máglyában*. Úgy fordult a (romániai) diktatúra, a „tábornok” mindenhatósága utáni időhöz, hogy egy kisközösség, illetve egy család, főként pedig egy kamaszlány rövid távba sűrített életét állította középpontba – lényegében pedig, a krimi-narratíva feszültségét ébren tartó technikáját felhasználva, modern lélektani regényt írt. Regényt, nem novella-folyamot. Egy, pontosabban két regényhős – Emma és nagyanyja – köré csoportosítva az eseményeket, közben azonban hiteles figurák egész sorát vonultatva fel. Két világ ütközik, majd fokozatosan békül össze a tizenhárom éves, árván maradt Emma és a nagyanya életében. A két sors valamiképpen leképezése a tegnapnak és a mának, a többszörös kiszolgáltatottságnak és a maga útját kereső, 1989 után öntudatra ébredő fiatalnak – akinek ráadásul meg kell vívnia harcát idősebbek (tanárok) és vele egykorúak, az osztálytársak előítéleteivel. Az a nagyszerű ebben a regényben, hogy az olvasónak tudomásul kell vennie: nincsenek eleve kiosztott szerepek, jók és rosszak, a környezet, a körülmények alakítják az életsorsokat, a látszat mögött kell megkeresni az igazságot.

Ezt a folyamatot a szerző mondhatni kifinomult ravaszsággal, lélektani érzékenységgel tárja elénk, mindig csak annyit árulva el a múltból, a már lezárt sorsokból (nagyapa), amennyi szükséges figyelmünk fokozásához. Írói eszközei pedig sokfélék. A tárgyak

rajza és a regényalakok tárgyakhoz vagy állatokhoz (vadászsólyomhoz, a ketrecekből kiszabadított rókákhoz) való viszonyulása, népmesei, mágikus (boszorkányos) jelenetek leírása mind funkcionálissá válik. Ami eleinte értelmetlennek tűnik – például a fáskamra titka, a lisztes varázslás (a nagy prózát érezzük meg a liszttel történő, ismétlődő játékban!) –, a történet egészében helyére kerül. Hasonlóképpen a kislány, hovatovább nagylány szenvedélyesen megélt, a szürkeségből lehetséges kitörést ígérő tájfutása. Vagy az apai örökséget folytató rajzolás, mint a szembeszegülés, az önállósulás kifejezése. A keresés, a tehetség érvényesülési lehetősége.

A *Máglyát* úgy is le lehetne írni, mint az elmúlt, teljesen máig sem lezárt korszak egyik legrettenetesebb titkának, örökségének, a hétköznapian besűgásnak nevezett jelenség körüljárását. Persze nem a hozzáférhetővé vált, a fölfedett dossziék tanulmányozása által – itt kapcsolódhat az olvasói élmény egy új *Korunk*-kiadvány, a *Titkosan – nyíltan* problematikájához –, hanem a kortársi reagálás mélyen átélt és kitűnően közvetített, személyessé tett jelenségével. Az osztály, ahová Emma a szülei halála után, a nagyszülők városában bekerül, szinte felfoghatatlan ellenszenvvel, a kiközösítés nem titkolt szándékával nyilatkozik meg a jövevényrel szemben. Ebben a tanárok jelentős része is osztozik. A felnőttek emlékei és az általuk a gyermekeknek továbbadott „tudás” szerint Emma nagyszülei gyanúsítottak voltak és maradtak a forradalom után, hogy aztán feltárljon: a nagyapa a rendszer közvetlen áldozata lett, a nagymama pedig közvetett áldozatnak mondható, ő ugyanis – férjét védve – hagyta magát beszervezni; ám csak olyasmit jelentett, amit a hatóságok már úgyis tudtak. Ezt a regény vége felé maga vallja be az unokának. Emma, aki egy év alatt a kezdeti idegenkedés után lényegében közel kerül a nagymamához, érezhetően elfogadja a magyarázatot. Amikor pedig a „vasgyáriak” (a bukaresti bá-

nyászjárásra emlékeztetően) le akarnak számolni a városban a bűnösökkel, a múlt rendszer kiszolgálóival (a bányászok, emlékszünk, minden szemüveges, szakállas fővárosi értelmiségit letámadtak), Emma a nagyfiúval, barátjával a „Spicli” táblával megjelölt, otthonából a térre hurcolt öregasszony megmentésére siet.

Ez a besúgó-történet lehetne akár gyanús is utókor, rokon közelítésben, de a lélektanilag hitelesen felépített regényegészben nem csupán elfogadható, hanem meggyőző. A fontosabb viszont az, hogy a szennyes múlt és a kétséges folytatás – a régi-új ügyeskedők, a változásban meggazdagodók és „igazságtevők” színre lépése – a gyermek főhősben a tiltakozást, az aktív beavatkozás vállalását alakítja ki. Nem mondható tehát, véli a *Titkosan – nyíltan* kötet szerkesztője, hogy „hagyjuk az egészet a fenébe”, lerágott csont a titkosszolgálati ügyek feltárása, továbbgondolása,

ha a régi borzalmak az új nemzedékekre is kihatnak. A *Máglya* ebben a tekintetben is érvényes bizonyíték.

Van a regénynek egy másik, a nagymama alap-narratívát megszakító nagymonológjaiban feltárolt szála, a holokauszt helyi eseményeihez, a halálra ítélték sikertelen mentéséhez kapcsolódó. Lehet, vitathatjuk, hogy nem eléggé szervesül ez a mellékszálon futó tragikus történet, az viszont néhol kifejezetten zavaró, hogy Emmának hosszú, megszakítatlan, előadásként ható emlékezéseiben meséli a múltat a nagymama. Ami nem változtat meggyőződésem: Dragomán György ismét jelentős – lehet, *A fehér királynál* is jelentősebb – művet adott az olvasó kezébe. Nyugodtan számíthatunk rá, hogy ezúttal sem csak a magyarul olvasók részesülnek majd tartós irodalmi élményben, hanem sokan, a világ számos nyelvén.

Kántor Lajos

EGY TÚLHEVÍTETT VIRÁGCSOKOR

Dragomán György: *Máglya*

■ Huszonöt év. Egy negyedszázad. Ennyi telt el a romániai rendszerváltás óta. Kevés vagy sok, ezt nehéz eldönteni. Mindenesetre a szépirodalom csak mostanában kezdte témává tenni ezeket az éveket, kezdetben nagyon óvatosan, tapintatosan, éppen csak érintve, átszaladva rajtuk – gondolok most Láng Zsolt (*Bestiárium Transilvaniae IV. A föld állatai*) és Papp Sándor Zsigmond (*Semmi kis életek*) regényeire –, majd végre Dragomán György új, régóta várt regényével tétélesen is, belebocsátkozva ennek a korszaknak az összes rejtelemébe, magára véve egy ilyen kihívás összes dilemmáját, nehézségét.

Mondom, *végre*, mert szerintem már sokan vártuk egy ehhez hasonló regény megjelenését, generációból so-

kan szerettük volna egy regény lapjain viszontlátni fiatalságunk éveit, tapasztalatait, kérdéseit. Vártuk, hogy jöjjön egy író, aki helyettünk meséli el, mi volt fontos abban a váltásban, ami kinek brutálisan, kinek fájdalommentesen vagy éppen megváltásszerűen, de keresztülvágta életét, aki megválaszolja, mire szolgált az egész, mit kell elfelejteni vagy megőrizni belőle. Pedig én is tudom, nem egy egyszerű irodalmi kalandra vállalkozik az, aki megpróbálja tárggyá tenni ezt az időszakot. Hiába a huszonöt év, valahogy nem jutott nyugvópontra bennünk ez a korszak, nem lett belőle történelmi holt anyag, amibe egy író könnyedén beleálmódhatja figuráit, amin keresztül kontúrt adhat kérdéseinek. Valamiért ez a kor-